

LUND UNIVERSITY

Skåne mellan nationerna - arkeologi och regional identitet

Petersson, Bodil

Published in:
Arkeologi och identitet

2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Petersson, B. (2008). Skåne mellan nationerna - arkeologi och regional identitet. I B. Petersson, & P. Skoglund (Red.), *Arkeologi och identitet* (Vol. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No. 53, s. 23-38). Institute of Archaeology and Ancient History, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

BODIL PETERSSON

Skåne mellan nationerna – arkeologi och regional identitet

Skåne mellan danskt och svenskt

Skåningar framhåller gärna en dansk tillhörighet som grund för sin särart i förhållande till den svenska nationen. Skåne är beläget i ett gränsland mellan två av Nordens genom tiderna starka nationer, Danmark och Sverige. Landskapet har i historisk tid i perioder tillhört båda länderna. Genom detta faktum har grunden lagts för de hållningar som finns till Skåne och det skånska, såväl inom som utom landskapet.

Jag utgår ifrån aktuell forskning om regioner och identitet, för att med Skåne som utgångspunkt undersöka arkeologins roll i uppbyggnaden av en regional identitet. Jag för samman en analys av hur ämnet har studerat det förflutna med hur dess rön används i nutiden. Det gör jag genom att belysa hur arkeologisk forskning och förmedling förhåller sig till Skåne mellan danskt och svenskt, och därmed bidrar till att forma förutsättningarna för den nutida skånska regionala identiteten.

En generell hypotes är, att den skånska arkeologin präglas starkt av ett utanförskap i relation till den svenska nationella identiteten, och därmed även till svensk arkeologi i allmänhet. Detta utanförskap tar sig uttryck i en tydlig profilering av skånsk arkeologisk forskning och förmedling med tydliga kopplingar till Danmark. Det finns även ett utanförskap i relation till dansk arkeologi, eftersom de flesta danska arkeologer bortser från de delar som inte finns inom gränserna för dagens Danmark. Det finns en tydlig skånsk särprägel på arkeologisk forskning och populärframställning. Arkeologin har stor betydelse genom den karaktär som ämnet i forskningens och populärvetenskapens form ger åt såväl regionala som lokala och nationella fenomen.

Regional identitet som forskningsfält

Regional identitet är ett forskningsfält som är mycket aktuellt. I europeisereringens kölvatten, med dess nedtoning av nationalstaternas roll, följer en önskan att

framhäva, förstå och förklara regioner, regionalitet och regionalism. Historiker, etnologer, sociologer och socialantropologer har gett sig in i diskussionen om den regionala identitetens innehåll och betydelser. En region med såväl historiska som nyskapade regionala förutsättningar är Skåne, med området kring Öresund som markant och expansivt. Intresset för regionen Skåne och dess kopplingar till det danska märks inte minst inom universitetsvärlden. *Öresundsuniversitetet*, grundat 1997, är tänkt att underlätta samarbetet mellan universiteten och högskolorna i Skåne och på Själland på såväl forskningens som utbildningens område. Vid Lunds universitet finns *Centrum för Danmarkstudier* från 1998, ett ämnesövergripande nätverk för personer vid Lunds universitet, som bedriver forskning med dansk anknytning. Detta centrum ger även kurser med dansk inriktning som ger poäng på grundutbildningen.

Historiker har bearbetat temat med "försvenskningen" av Skåne (t.ex. Frandsen & Johansen 2003). Etnologer har under senare år belyst hur framväxten och skapandet av en region i vår egen tid går till. Utgångspunkten har varit den så kallade Öresundsregionen i brobyggandets tidevarv (Idvall 2000; Berg *et al.* 2000; 2002). Medieforskare har diskuterat mediala föreställningar om Öresundsregionen (Falkheimer 2004). Nämnade studier är exempel på det stora ämnesöverskridande intresset för konstruktionen av regional identitet.

Regioner och identitet

Regionen fungerar med skilda förutsättningar i olika sammanhang. Den kan vara ekonomisk, administrativ, politisk, historisk. Den kan vara en geografiskt tydligt avgränsad enhet eller en känslomässigt upplevd kulturell sfär där "rötter" antas trivas.

Historikern Peter Aronsson har i sin bok *Regionernas roll i Sveriges historia* från 1995 bearbetat regionbegreppet utifrån en svensk horisont. I samband med de olika vågorna av debatt om medlemskap i den europeiska gemenskapen, sedermera unionen, genom årtionden, har regionbegreppet aktualiserats. Det beror delvis på att den europeiska maktens struktur och ambitioner ligger i att marginalisera nationalstaterna till förmån för regioner i Europa. Regionerna antas få en ny roll i samarbetet inom Europa (Aronsson 1995).

Regioner och identitet är ett viktigt redskap för etablering av politisk makt. Statsvetaren Lisa Strömbom har analyserat svensk identitetspolitik i relation till nyetableringen av (politiska) regioner i nuvarande Sverige såsom Skåne, Kalmar, Gotland och Västra Götaland under 1990-talet (Strömbom 2003:9ff.). För att förstå under vilket dagsaktuellt inflytande arkeologer i vår tid står, behövs en presentation av de politiska visioner som ansluter till tanken om en regional identitet.

Strömbom definierar, i likhet med Janerik Gidlund (1998) två ”rörelser” i regionalpolitiken: regionaliseringen och regionalismen. Regionaliseringen är en rörelse uppifrån, från exempelvis en statsmakt som vill framhäva en region och lyfta fram den till visst självbestämmande och självförvaltning, men under överinseende av staten. Regionalismen är en rörelse underifrån, där folk i regionen arbetar för att göra den självständig och egen. För det bästa politiska resultatet förmodas en samverkan av regionalisering och regionalism vara optimal (Gidlund 1998:6; Strömbom 2003:10ff.).

Skåne och Skåneland

Med utgångspunkt i de mer allmänna reflektionerna kring regioner och identitet, ska vi nu se närmare på regionen Skåne och dess verkliga eller föreställda identiteter (jfr Anderson 1991). Skåne idag är ett landskap i södra Sverige, som sedan 1997 även utgör ett enda län. Regionen är ekonomiskt, politiskt och kulturellt expansiv, med det expansiva områdets fördelar, men även dess nackdelar i form av social utslagning och arbetslöshet. Skåne i historien är ett landskap med skiftande tillhörighet, växelvis har det tillhört Danmark och Sverige. Historiker har stött och blött betydelsen av tillhörigheterna. Det har bland annat lett till en nyansering av bilden av den process som har kallats ”försvenskningen” av Skåne (t.ex. Gustafsson 2003).

Svenska arkeologer om Skåne

1996 påbörjades projektet ”Samhällsstrukturen i Sydsverige under järnåldern”, populärt även kallat ”Uppåkraprojektet”. Även om det inte står med fetstil, framgår det med all tydlighet att fyndplatsen Uppåkra har givit förutsättningar för ett skånskt arkeologiskt studium av ett tidigare eftersatt område i järnålderssammanhang, nämligen Skåne, här omskrivet och utvidgat till ett mer diffust avgränsat och neutralt benämnt ”Sydsverige”. Professorn i arkeologi i Lund, Lars Larsson, formulerar sig så här:

In the research that has been done on both Denmark and central Sweden, the intermediate area, that is, southern Sweden, has not been credited with the role or attracted the interest that this area must have enjoyed by virtue of its location and its contacts. The discussion of central components in the understanding of the dynamic transformations that characterized the first millennium AD in Scandinavia has only marginally touched on southern Sweden. (Larsson 2003:4f.)

The intensive research has focused on the Iron Age society of Denmark as well as central Sweden, but the southern part of Sweden has partly been neglected. (Larsson 2003:5)

Utan tvekan finns det stora outnyttjade forskningsfält som, vilket framgår här, uppenbart har fallit mellan de nationella stolarna. Är det Danmark eller Sverige som behandlas, så hamnar Skåne i ett mellanrum. Det är från denna position som den skånska arkeologin i regionalismens tidevarv framhäver den regionala identitetens betydelse. Det finns uppenbarligen ett behov av att utforska vilken roll Skåne har spelat i förhistorien och den tidiga historien.

Stadsantikvarie Claes Wahlöö vid Kulturen i Lund skriver i boken *Metropolis. Årkebiskopens och kungarnas stad* (2001) följande om den dansk-svenska problematiken som skåningar lever med:

Varken medeltidens eller renässansens Skåne kan betraktas som danskt annat än genom de band som politiskt och dynastiskt band landskapet till dansk kungamakt och kyrkoorganisation. Men ett märkligt problem är den avskärmande attityd som Danmark, Lunds egentliga politiska födelsemiljö intagit till sina 1658 förlorade landskap östansunds. Även i de helt fräscha och förtjänstfulla böcker som i Danmark givits ut med anledning av den stora satsningen Middelalderåret 1999 marginaliseras Skåne och Lund som om de vore en svensk angelägenhet. Skåningarna, liksom givetvis också hallänningarna och blekingarna, har i trehundra år befunnit sig i ett märkligt historiskt vakuum. Som de svenskar de naturligtvis sedan länge är har de lärt sig erövrarens historia. Felet med detta är att den sjuhundra år långa danska tidens handfasta spår inte kan koppla en skåning till en nationell svensk historiemiljö. Rötterna saknar mylla och den historiska omgivningens byggnadsmiljöer och kulturlandskap saknar koppling till undervisningen i svensk historia. Basutställningen *Metropolis – Lund på medeltiden* har därför en funktion att fylla som ett kapitel i den dansk/skånska historieboken. (Wahlöö 2001:14)

Denna introduktionstext till en bok om en arkeologisk-historisk utställning i Skåne visar hur arkeologin i högsta grad spelar en samtidspolitiskt betydelsefull roll för uppfattningen om nationell och regional tillhörighet i Sverige idag.

Arkeologen Fredrik Svanberg har kritiserat användningen av beteckningen ”Skåne”, främst i samband med vikingatida studier av skånskt arkeologiskt material. Svanberg vill istället rikta uppmärksamheten på att regioner i det förflutna sannolikt var annorlunda än dagens. Han hänvisar till det vikingatida fyndmaterialets likhet i västra Skåne och östra Danmark (Själland). Han framhäver, liksom

tidigare den danska arkeologen Charlotte Fabech (1993), skillnader mellan syd-
västra och nordöstra Skåne som pekar på att kontakten var mindre här än mel-
lan Västskåne och Själland. Härmed gör Svanberg även ett nytt kartutsnitt, som
visar en "ny" region, en som nyligen har upptäckts politiskt av dem som vur-
mar för Öresundsbron, och en nygammal regions uppvaknande i samband med
brons uppförande och invigning. Även detta har Svanberg funnit och kritiserat
(Svanberg 2000a:229). Han framhäver dock vikingatiden som en period med
starka band mellan Skåne och Danmark:

Förändringarna i södra Skandinavien kring år 1000 hade stor betydelse för
Skånes framtid. Vid denna tid blev Skåne en del i ett kristet danskt kunga-
rike och tillhörigheten till Danmark kom sedan att präglade området i mer
än 600 år. Särskilt västra Skåne hade redan tidigare haft starka kulturella
band med de danska öarna och Jylland. (Svanberg 2000b:7)

Om historikernas regionbegrepp har en klart uttalad politisk dimension, tycks
saken vara annorlunda bland en del arkeologer. Här reduceras begreppet regioner
ofta till att vara värdeneutralt, och sätts ibland samman med neutralt eller posi-
tivt klingande tillägg, till exempel "regional variation" och "regional mångfald"
(Carlie 2002:13), eller "regionala mönster" (Helgesson 2002:117).

Arkeologen Anne Carlie tar upp historikers ambition att skriva politisk histo-
ria. Det är inte detta, menar hon vidare, som hennes regionbegrepp i antologin
Skånska regioner i första hand innebär. Hon vill att man istället för maktens och
elitens historia ska skriva den lilla människans och vardagslivets historia. Här ser
hon istället regionbegreppets funktion inom arkeologin (Carlie 2002:17ff.).

Problemet med att arkeologer ibland förhåller sig till regionbegreppet som vär-
deneutralt är, att det för de flesta andra inte alls är värdeneutralt. Vad sker, när en
del arkeologer väljer att definiera en företeelse som värdeneutral, när andra (his-
toriker, etnologer, sociologer) ser den som tydligt politiskt laddad?

Regionbegreppet hos arkeologer tycks sönderfalla i två delar: en naturlig och
en kulturell/politisk del. Indelningen i natur och kultur har sin rot i hur arkeo-
loger arbetar med perioder. Arkeologernas version av stenålderns och bronsål-
derns Skåne är oftast befriade från analogier till dagens och gårdagens politiska
uppdelning och frågan om nationella tillhörigheter. När vi kommer framåt i ti-
den, till vikingatid och medeltid, blir bilden en annan. Här frodas intresset för
kulturella och politiska aspekter. Tillhörighet, nationers formande, folkslag och
embryon till kommande politiska indelningar blir intressanta. Skriftliga källor
och föremålskultur berättar om ett hierarkiskt samhälle med politisk styrning
från kungamakt och kyrka, något som vi kan känna igen i sen historisk tid och
i samtiden.

Ett kärnproblem för arkeologer är, enligt min mening, att många anser sig arbeta bortom den politiska historien. Den anses börja i och med medeltiden, eller ännu tydligare, med nyare tidens historia i och med 1500-talet. Därmed hamnar arkeologin ofta i "naturen" med de kulturella spåren (ett undantag är forskning om yngre järnålder som ofta bearbetar teman som statsbildning och nationer). Naturen uppfattas som värdeneutral i sig, dock påverkad av människan. Detta att befinna sig som forskare i en tidsmässigt avlägsen "natur" hindrar självklara kopplingar och kontinuitetstänkande till senare historiska epoker. Arkeologer blir verksamma i sin egen förhistoriska sfär.

Långt ifrån all arkeologi ser sig som frikopplad från ett slags politisk historia. Genom de senare årtiondena har arkeologer diskuterat den egna verksamheten, och kommit fram till att trots en sorts värdeneutralitet i förhållningssättet, blir bruket ändå inte neutralt utan i högsta grad politiskt (t.ex. Keller 1978; Mahler *et al.* 1983; Kristiansen 1989). Ändå kan en förment neutral arkeologi bedrivas. Hur är det möjligt?

Mitt svar blir att det inte är möjligt. Det är nämligen så, att arkeologer som använder sig av regionbegreppet, gör det av samma orsak som alla andra, nämligen utifrån ett förnyat (politiskt) intresse att uppmärksamma den regionala nivån. Det är bara svårare för arkeologer att få ihop de förhållandevis mer fragmentariska lämningarna till en regional helhet.

Danska arkeologer om Skåne

För arkeologer med huvudsakligt intresse för det dansk-skånska området, särskilt från järnålder och fram, är det givet att frågan om Skånes skiftande tillhörigheter tas upp. Den danska arkeologen Charlotte Fabech skriver:

På trods af at Skåne i måske 800 år udgjorde et af de mest betydningsfulde områder i Danmark, er det ofte overset i både dansk og nordisk jernalderforskning. Som grænseområde mellem Danmark og Sverige har Skåne haft den skæbne at blive betragtet som et unikt område, der ikke kan sammenholdes med hverken Danmark eller Sverige. (---) I Uppsverige betragtes området som meget usvensk, ja næsten dansk. I Danmark derimod opfattes Skåne som meget svensk, ja mange har faktisk glemt, at Skåne engang var en meget væsentlig del af Danmark. (---) Man kan således sige, at nutidige nationale grænser har medført, at helt unaturlige grænser har præget den arkeologiske interesse for og kendskabet til Skåne. (Fabech 1993:203)

Från danskt håll finns det ibland en pionjärattityd i "upptäckten" av de sedan länge förlorade och därmed glömda territorier som Skåne med flera numera

svenska landsdelar utgör. Här är ett citat av Kåre Johannessen 2001 (*Politikens bog om Danmarks vikingetid*):

Vandet adskilte ikke i vikingetiden, det forbandt, og i lyset heraf var det naturligt, at den sydvestlige del af Sverige hørte til Danmark. (---) Da de danske provinser i 1600-tallet overgik til Sverige, var det ikke kun et resultat af et dansk militært nederlag. Landrejser var på den tid for første gang blevet mere fordelagtige, end de havde været i vikingetiden, og det var derfor naturligt, at provinserne blev indlemmet i Sverige. Tiden var simpelthen moden til det. (Johannessen 2001:198)

Harald Blåtands borgar

För att belysa Skåne mellan danskt och svenskt från flera vinklar, har jag valt ut några olika fallstudier som involverar arkeologisk verksamhet och tolkning. Här presenterar jag en omdiskuterad arkeologisk fyndkategori, den vikingatida ringborgen, som under senare år har varit föremål för diskussioner mellan svenska och danska arkeologer om hur en ringborg från Harald Blåtands tid (ca 960–985 e.Kr.) egentligen bör vara beskaffad.

När författaren och populärhistorikern Palle Lauring reste efter spåren av Danmark i Skåne omkring 1950, besökte han den lilla staden Trelleborg på den skånska sydkusten. Hans egen association till stadens namn gick förstås till fyndet av en trelleborg vid danska Slagelse. I Skåne finns flera platser med detta namn. Han konstaterar 1952 att ”Navnet er stadig en gåde” (Lauring 1952:23). Tiden tycks dock ha löst gåtan. I Skåne har arkeologer under slutet av 1980-talet och slutet av 1990-talet funnit spåren av två ringformade borgar. En av borgarna hittades i Trelleborg i sydvästra Skåne, och den andra i Borgeby nära Löddeköpings i västra Skåne (Jacobsson *et al.* 1995; Svanberg & Söderberg 1999).

Spåren av trelleborgen i Trelleborg upptäcktes i samband med arkeologiska undersökningar som påbörjades sommaren 1988 (Jacobsson *et al.* 1995:17). Fyndet sågs redan då som sensationellt. Stadens namn fick sin förklaring, och dess historia kunde knytas än närmare en dansk tillhörighet genom borgens yttre likheter med de trelleborgar som återfunnits i nuvarande Danmark.

Om trelleborgen i Trelleborg har arkeologen Ulf Näsman skrivit:

Min hypotes är således, att borgen i Trelleborg trots att den inte är en typisk dansk kasernborg, likafullt speglar dansk rikspolitik under Harald Blåtand och Svend Tveskæg. Alltså är borgen i Trelleborg främst dansk men också skånsk, men knappast svensk. (Näsman 1995:39)

Figur 1. Den rekonstruerade trelleborgen i skånska Trelleborg. Foto: Jes Wienberg 2002.

Borgen i Trelleborg är inte en trivial fornlämning, den är ett monument över Skånes historia, och därmed också över dansk och svensk historia. De utgrävda resterna bör liksom de orörda och bevarade resterna, som ännu finns kvar, behandlas därefter.

Man bränner inte handskrifter, inte ens efter att man har mikrofilmatiserat dem eller lagrat dem på en cd-rom. På samma sätt bör man inte ta bort arkeologiska lämningar, inte ens efter att man har undersökt och beskrivit dem, när de som Skånes trelleborg har kvaliteter jämförbara med viktiga skrivna dokument. Med lämningarna av borgen bevarade och delvis återuppbyggda, kan trelleborgen visa Skånes förflutna danska vikingatid på samma sätt som Lunds Domkyrka visar landskapets förflutna danska medeltid. (Näsman 1995:39)

Men trelleborgen är inte bara dansk, om man får tro Föreningen trelleborgens representanter:

Om trelleborgen i Trelleborg på ett påtagligt sätt påminner oss om att Skåne inte alltid varit svenskt bör man också ha en annan aspekt i minnet. Den påminner oss också om att Skåne före 1658 inte alltid varit danskt. Just trelleborgen i Trelleborg kan faktiskt ses som symbolen för att ett tidigare mera självständigt Skåne slutligen inlemmades i det danska riket. Som

arkeologisk lämning har trelleborgen i Trelleborg osedvanligt mycket att berätta om såväl skånsk som skandinavisk historia. I Trelleborg är den en historisk grundbult. (Riddersporre & Bingsgård 1995:14)

Kanske kan man säga, att trelleborgens betydelse trivialiseras av de arkeologiska undersökningarnas resultat. Åtminstone framhäver arkeologen Bengt Jacobsson att borgen ganska snart efter sitt uppförande förlorade sin betydelse och tilläts förfalla (Jacobsson 1995:28). Här kan den arkeologiska undersökningens resultat tyckas gå stick i stäv med syftet att framhäva borgens oerhörda betydelse som historiskt dokument. Dock är den skånska trelleborgen inte ensam i detta avseende. De danska trelleborgarna hade en dokumenterat kort livslängd och tycks snabbt ha tappat i betydelse i sin samtid (Jensen 2004:385f.).

Inte bara skånska Trelleborg har en ringborg. För några år sedan grävde arkeologerna Fredrik Svanberg och Bengt Söderberg fram resterna av en tidigare endast anad ringborg i Borgeby i västra Skåne. Efter avslutade förundersökningar av borgen i Borgeby skriver Svanberg och Söderberg en summerande analys av alla de ringborgar som återfunnits i det danska och skånska området. De ser konsekvenser för historieskrivningen:

De tre östliga borgarnas likheter och relativa skillnader gentemot de västligare är ett förhållande som kan tänkas ha vissa konsekvenser för den historiska bilden av den sena vikingatidens historia i södra Skandinavien. Borgarnas tolkning är av tradition intimt kopplad till teorier om det danska rikets bildande. (Svanberg & Söderberg 1999:46)

Här är ett tydligt försök av skånska arkeologer att slå in en kil i ett danskt nationellt monument av arkeologisk art. Kilen sätts in på ett finurligt sätt i ett typologiskt resonemang om borgarnas utseende, så att trelleborgen i Slagelse på Själland blir tillhörig en äldre fas av ringborgsbyggande i de östliga delarna av Danmark ihop med de skånska borgarna i Trelleborg och Borgeby. Den danska trelleborgen blir gisslan i ett regionalt spel. Skånes roll i historien framhävs indirekt. Som konsekvens kan Danmarks traditionella historieskrivning komma att rubbas. Här blir skånska arkeologer plötsligt ett hot mot en väletablerad nationell självbild.

Den danska arkeologen Martin Borring Olesen har utrett de eventuella sambanden mellan ringborgarna i Skåne och Danmark och kommit fram till, att det inte finns fog för att tala om likheter mellan de skånska och danska borgarna:

Som den ovenstående gennemgang af det arkeologiske kildemateriale har vist, findes der hverken vægtige typologiske eller dateringsmæssige argumenter for at indplacere borgen fra Trelleborg i Skåne i samme specifikke

historiske sammenhæng som de fire geometriske ringborge fra Danmark. Typologisk overholder den skånske borg slet ikke den stramme organisation, der præger de danske borge, og den mangler helt mange af de karakteristika, som binder de fire danske anlæg sammen til en unik befæstningstype. Dateringsgrundlaget for borgen i Skåne er endvidere så dårligt, at det på basis af det foreliggende arkæologiske kildemateriale må konkluderes, at det ikke er muligt at komme en datering nærmere end vikingetid. Måske har man fra udgraverens side i høj grad ønsket, at det skulle være en dansk rigsborg samtidig med de fire andre; det ville unægtelig give et pænt fordelingsbillede af anlæg ud over det daværende danske rige. Tolkningen som ” – en af Harald Blåtands danske ringborgar ” må imidlertid afvises. Skåne har stadig ingen ”trelleborg”. (Olesen 2000:104)

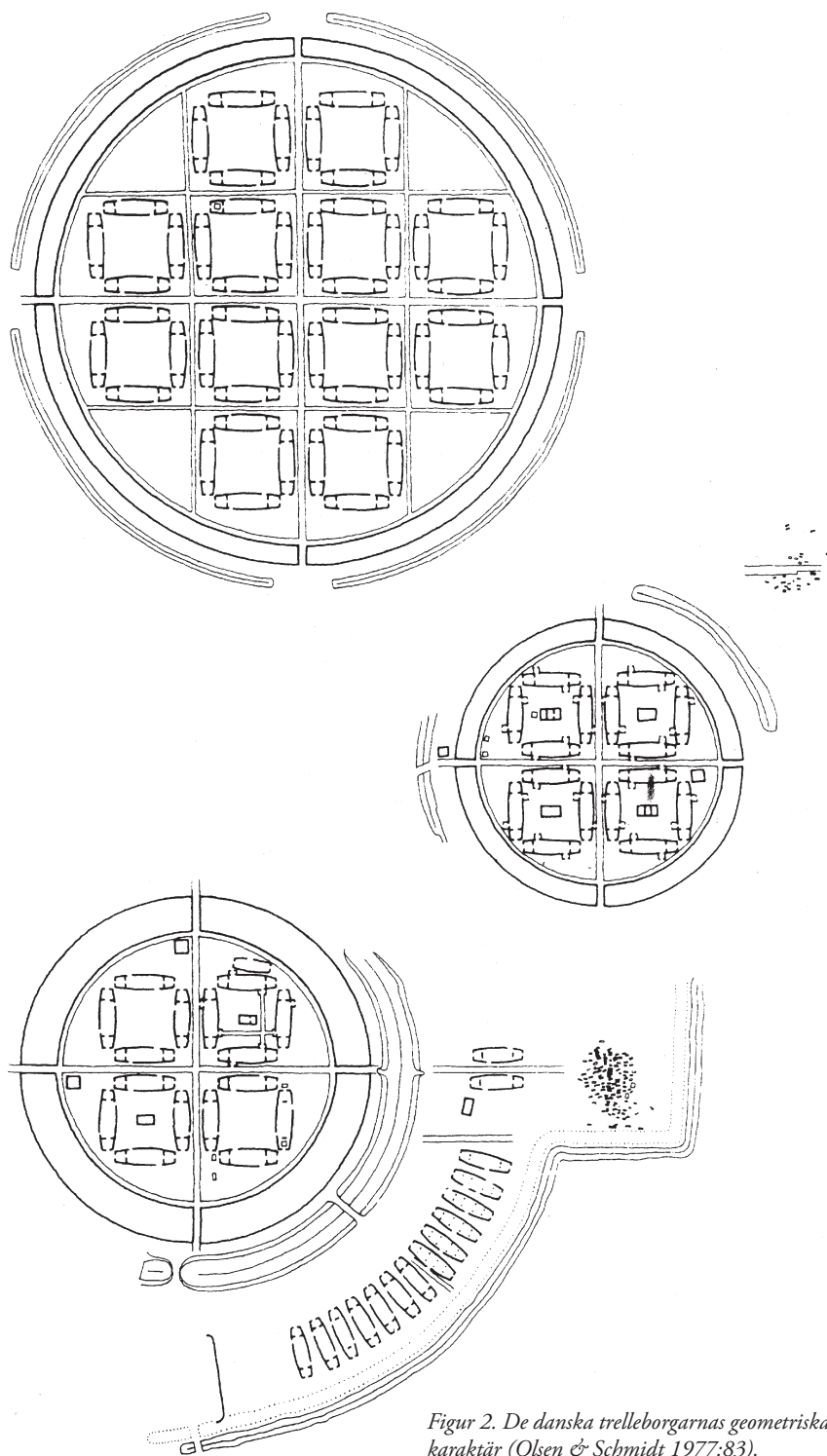
Här ges inget utrymme för någon jämkning till de skånska borgarnas fördel. Möjligen, anser Olesen, kan borgarna förete likheter med vissa borganläggningar längs södra Östersjöns stränder, men några trelleborgar av danskt snitt är det absolut inte tal om (Olesen 2000:105f.; jfr även tidigare debatt, t.ex. Ulriksen 1995).

I Jørgen Jensens storverk om *Danmarks Oldtid* (Jensen 2001–2004) finns ringborgarna representerade i det fjärde bandet om yngre järnåldern, som utkom 2004. Genom ordvalet framhävs ett statustänkande som omger arkeologers uppfattning om tiden för den danska riksbildningen:

Kong Haralds dåb fandt sted i en tid, hvor der var latente spændinger mellem Danmark og Det tyske Rige. Det var i disse spændingsfyldte år, at kongen eller hans søn, Svend Tveskæg, lod opføre de store ringborge, Trelleborg, Aggersborg, Fyrkat og Nonnebakken. Det var i sandhed kongeligt prestigebyggeri, som i øvrigt fandt sted samtidig med en række andre store anlægsarbejder, en gennemgribende fornyelse af befæstningsanlægget ved Danevirke og det vældige brobyggeri over Vejleådalene ved Ravnng. Alt sammen var det led i den militarisering af landet, som spændingerne i forhold til naboerne i syd afstedkom. (Jensen 2004:335)

Jensen hänvisar till just Martin Borring Olesen i hållningen att den skånska ringborgen i Trelleborg inte är någon riktig trelleborg, trots att den ligger i en stad med namnet. Här är det de renodlat geometriska dragen som är kriteriet. Men kanske hittar de en dag en trelleborg i Skåne, det tycks även Jensen se som rimligt. Den har bara inte dykt upp ännu (Jensen 2004:384).

Vid södra Östersjöns stränder finns också ringborgar, kopplade till slaverna. Frågan är varför det skånska intresset för dessa borgar tycks betydligt svagare än intresset för att knyta an till de danska ringborgarna. Kan man inte tänka sig

Figur 2. De danska trelleborgarnas geometriska karaktär (Olsen & Schmidt 1977:83).

inflytande och kontakter åt detta håll? Förklaringen kan givetvis ligga i dateringar och typologiska aspekter, men även i dagens uppfattning av Danmark respektive södra Östersjön med östra Tyskland och Polen.

Etnologen Orvar Löfgren noterar i dagens diskussion om integrering kring Öresund, hur slående det är, att utvecklingen i regionen diskuteras som ett kulturmöte mellan danskt och svenskt, där alla andra identiteter är exkluderade, trots den påtagliga invandartätheten (Löfgren 2003:219f.). Denna nutida tendens dras alltså även bakåt i tid och det kulturella möte och den samverkan som lyfts fram vilar till synes stabilt på den förment dansk-skånska identitetens grund.

Det är påfallande hur danska arkeologer och även historiker (t.ex. Olsen 1999) framhäver, hur trelleborgarna, de geometriska som återfunnits inom nuvarande Danmarks gränser, har ett tydligt samband med Danmark och danskarna.

Tvärtom framhäver svenska och skånska arkeologer och historiker (t.ex. Skansjö, Svanberg och Söderberg), att de skånska trelleborgarna nästan som en premiss är yttringar av Jellingdynastins och det danska rikets inflytande i Skåne. Namnet "trelleborg" poängteras extra mycket av svenskar, men förbigås av danskar till förmån för termen "ringborg" eller "cirkelborg". Historikern Sten Skansjö är inte sen att framhålla kontinuiteten och framtiden (dvs. vår egen samtid med regionala teman):

Skåne har inte alltid utgjort en enhet utan länge av allt att döma varit splittrat i ett flertal mindre regionala politiska enheter. Det dröjde till någon gång under vikingatiden innan det infogades i det danska kungariket som en administrativ enhet. Det danska riket hade då sitt centrum i Jylland (Jellingdynastin). Skapandet av Skåne som en samlad dansk riksdel är alltså resultatet av ett politiskt projekt från västra Danmark och ingen naturvuxen process. Å andra sidan skapades denna territoriella enhet för över tusen år sedan, och den långa kontinuiteten inger respekt och visar att projektet hade framtiden för sig. (Skansjö 1997:11)

Citatet ovan är ett exempel på att sammanvävningen av då och nu övergår till en självklar diskussion som nästan framstår som naturvuxen i sin logik.

Skåne mellan danskt och svenskt

I diskussionen om ringborgarna i Skåne och Danmark blir arkeologins politiska och ideologiska dimensioner tydliga. Det är inte alltid som arkeologin idag uppvisar en debatt med en så tydlig profilering av nationellt och regionalt bruk av det förflutna. Oftast beskrivs arkeologiska lämningar så neutralt, att det inte blir möjligt att utläsa annat än ett mer slentrianmässigt bruk av landskapsidentiteter, regionala

Figur 3. Dansk frimärke som avbildar trelleborgen Trelleborg vid danska Slagelse och som framhäver Danmarks långa kontinuitet som kungarike.

och nationella yttringar, ett bruk som inte ifrågasätter etablerade synsätt. Men om debatten uppstår kring en typ av monument som är så nära förbundna med såväl nationell som regional identitet som i fallet med ringborgarna i Skåne och Danmark, kan en tydlighet uppstå i diskussionen.

En region kan på samma gång vara både naturlig och politisk, både given och konstruerad. Så är det alldeles uppenbart i fallet med Skåne, arkeologin och den regionala identiteten. Genom arkeologins fokusering på ett naturligt tillstånd, läsbart i jordlagren, som därefter konfronteras med regionen som politisk vision, blir resultatet en inte alltid genomskådlig blandning av naturtillstånd och politisk vilja. Genom att framhålla det markanta exemplet med ringborgarna har jag velat tydliggöra vilka uttryck arkeologins samtidsberoende tar sig i den inomdisciplinära diskussionen.

Tack

Tack till Jes Wienberg och Peter Skoglund för värdefulla synpunkter på manuskriptet. Tack till Anders Althins Stiftelse som gav förutsättningar för mitt projekt *Danmark i Skåne – arkeologi och regional identitet* att påbörjas genom en inledande 3-månaders projektid. Tack även till Einar Hansens Allhemsstiftelse, som har finansierat mitt 2-åriga postdoc-projekt på samma tema.

Referenser

- Anderson, B. 1991 (2 ed.). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Aronsson, P. 1995. *Regionernas roll i Sveriges historia*. ERU-rapport 91. Östersund. Expertgruppen för forskning om regional utveckling / Stockholm: Fritzes
- Berg, P. O., A. Linde-Laursen & O. Löfgren (red.) 2000. *Invoking a Transnational Metropolis. The Making of the Øresund Region*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, P. O., A. Linde-Laursen & O. Löfgren (red.) 2002. *Øresundsbron på uppmärksamhetens marknad. Regionbyggare i evenemangsbranschen*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlie, A. (red.) 2002. *Skånska regioner. Tusen år av kultur och samhälle i förändring*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter No. 40. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Fabeck, C. 1993. Skåne – et kulturelt og geografisk grænseland i yngre jernalder og i nutiden. *Tor* 25 s. 201–245. Uppsala: Institutionen för arkeologi vid Uppsala universitet.
- Falkheimer, J. 2004. *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Øresund*. Centrum för Danmarksstudier 4. Göteborg: Makadam.
- Frandsen, K-E. & J. Chr. V. Johansen 2003. *Da Østdanmark blev Sydsverige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet*. Skånsk Senmedeltid och Renæssans 19. Ebeltoft: Skippershoved / Lund: Vetenskaps-societeten.
- Gidlund, J. 1998. *Regionalisering och demokratisk legitimitet*. Kalmar: Regionförbundet i Kalmar län.
- Gustafsson, H. 2003. Att göra svenskar av danskar? Den svenska integrationspolitikens föreställningsvärld 1658–1693. K-E. Frandsen & J. Chr. V. Johansen (red.) *Da Østdanmark blev Sydsverige. Otte studier i dansk-svenske relationer i 1600-tallet*. Skånsk Senmedeltid och Renæssans 19. 31–60. Ebeltoft: Skippershoved./ Lund: Vetenskaps-societeten (utg.).
- Helgesson, B. 2002. *Järnålderns Skåne. Samhällen, centra och regioner*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No. 38. Uppåkrastudier 5. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Idvall, M. 2000. *Kartors kraft. Regionen som samhällsvision i Øresundsbrons tid*. Lund: Nordic Academic Press.
- Jacobsson, B. 1995. En skånsk trelleborg. *Trelleborgen. En bok utgiven av Föreningen trelleborgen i Trelleborg med anledning av upptäckten av en vikingatida ringborg – en trelleborg – i Trelleborg*. 15-28. Trelleborg: Föreningen trelleborgen.
- Jacobsson, B., Eje Arén, Eva Arén & K. A. Blom 1995. *Trelleborgen – en av Harald Blåtands danska ringborgar*. Trelleborg: Trelleborgs kommun.
- Jensen, J. 2001–2004. *Danmarks Oldtid*. 4 Bind. København: Gyldendal.
- Jensen, J. 2004. *Danmarks Oldtid. Yngre Jernalder og Vikingetid 400–1050 e.Kr.* (Bd 4). København: Gyldendal.
- Johannessen, K. 2001. *Politikens bog om Danmarks vikingetid*. Politikens håndbøger. København: Politikens Forlag.
- Keller, C. 1978. *Arkeologi – virkelighetsflukt eller samfunnsforming*. Oslo/Bergen/Tromsø: Universitetsforlaget.
- Kristiansen, K. 1989. "Fortids kraft og kæmpestyrke". Om national og politisk brug af fortiden. L. Hedeager & K. Schousboe (red.) *Brugte historier. Ti essays om brug og misbrug af historien*. 187–218. København: Akademisk Forlag.

- Larsson, L. 2003. The Uppåkra Project. Preconditions, Performance and Prospects. L. Larsson & B. Hårdh (red.) *Centrality – Regionality. The Social Structure of Southern Sweden during the Iron Age*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No. 40. Uppåkrastudier 7. 3–26. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Lauring, P. 1952. *Danmark i Skåne. En usentimental rejse*. København: Steen Hasselbalchs Forlag.
- Löfgren, O. 2003. "Se til venstre der er en svensker" – Identiteter över Öresundsbron. I. Adriansen & P. O. Christiansen (red.) *Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk*. Folkemindesamlingens kulturstudier Bind 3. 205–225 Ebeltoft: Skippershoved.
- Mahler, D. L., C. Paludan-Müller & S. Stummann Hansen 1983. *Om arkeologi. Forskning, formidling, förvaltning – for hvem?* Æbleserien. København: Hans Reitzel.
- Näsman, U. 1995. Trelleborgarna i Danmark och trelleborgen i Skåne. *Trelleborgen. En bok utgiven av Föreningen trelleborgen i Trelleborg med anledning av upptäckten av en vikingatida ringborg – en trelleborg – i Trelleborg*. 29–41. Trelleborg: Föreningen trelleborgen.
- Olesen, M. B. 2000. Trelleborg eller ej? – om den skånske trelleborgs tilknytning til de danske ringborge. *KUML 2000. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab*. 91–111.
- Olsen, O. 1999. *Da Danmark blev til. Seks radioforedrag*. København: Fremad.
- Olsen, O. & H. Schmidt 1977. *Fyrkat – en jysk vikingeborg. 1. Borgen og bebyggelsen*. Nordiske fortidsminder 3. København: Lyngse.
- Riddersporre, M. & U. Bingsgård 1995. Inledning – en trelleborg i Trelleborg. *Trelleborgen. En bok utgiven av Föreningen trelleborgen i Trelleborg med anledning av upptäckten av en vikingatida ringborg – en trelleborg – i Trelleborg*. 11–14. Trelleborg: Föreningen trelleborgen.
- Skansjö, S. 1997. *Skånes historia*. Lund: Historiska Media.
- Strömbom, L. 2003. *Identitet och identitetspolitik i Sveriges regioner*. Regionalisering och flernivådemokrati. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Svanberg, F. 2000a. Skåne och Själland 800 – 1050. F. Svanberg & B. Söderberg (red.) *Porten till Skåne. Löddeköpinge under järnålder och medeltid*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter 32. Arkeologiska studier kring Borgeby och Löddeköpinge 2. 228–260. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Svanberg, F. 2000b. *Vikingatiden i Skåne*. Illustrerad historia. Lund: Historiska Media & Kulturen.
- Svanberg, F. & B. Söderberg 1999. *Den vikingatida borgen i Borgeby*. Arkeologiska studier kring Borgeby och Löddeköpinge 1. Lund: Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Ulriksen, J. 1995. Aggersborgs forsvarsværker. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1993. 181–203.
- Wahlöö, C. 2001. *Metropolis. Årkebiskoparnas och kungarnas Lund*. Illustrerad historia. Lund: Historiska Media.